

[B] **VALWOORDEN EN VERGETELHEID. OVER DE POËZIE VAN EMMA CREBOLDER**

Emma Crebolder (1942) is met zestien dichtbundels een productieve dichteres. Dat staat in contrast met de schraalheid van haar gedichten. Crebolder zoekt het finale, krachtige woord, en dat kan bij haar slechts in kortere gedichten met niet al te lange verzen. In haar jongste bundel *Vallen* (2012) gebruikt ze distichons, in haar voorlaatste *Vergeten* (2010) zijn het gedichten van tien versregels.

De uit Zeeland afkomstige Emma Crebolder studeerde Duitse taal- en letterkunde in Utrecht en Afrikaanse talen en bantoeïstiek in Leiden en Keulen. In haar eerste bundels is de dichteres vooral bezig met de ontwikkelingsdynamiek van mens en samenleving, met de zoektocht naar een toekomstperspectief. Vanaf 1987, met de bundel *Onderbroken door 't licht*, komen haar Zeeuws-Vlaamse jeugd en haar afkomst nadrukkelijker aan bod, samen met haar interesse voor oude culturen en de biografische bijzonderheden omtrent haar voorouders. Het verleden verruimt de dichtelijke blik op het heden, de historische insteek van haar poëtische zoektocht leidt vaak tot verrassende beelden en inzichten. Meer dan ooit is zij zich ervan bewust dat ze als vrouw zorgt voor de continuïteit van het menselijke leven, hoewel ze motieven als zwangerschap en kinderen inkapselt in een historisch idioom. Het primitieve en het infantiele bestaan lijken in haar werk samen te vallen. De dichteres woont inmiddels, na een verblijf van enkele jaren in Tanzania, in Maastricht en werd in 1993 aangesteld tot stadsdichteres van Venlo.

Crebolder bedrijft een uitgesproken muzikale dichtkunst, met mythische allures, incantatie en magie. De taal moet haar in staat stellen een onzichtbare, onderliggende werkelijkheid te releveren. Dat uit zich in een narratieve zeggingswijze met tal van Afrikaans aandoende trillingen en connotaties. Zo wil Crebolder greep krijgen op het bestaan en het ontstaan, op begin en einde, op het mysterie van het leven zelf. In een bundel als *Zwemsonnetten* (1988) werken die motieven door, maar worden ze ingepast in een meer vertrouwd kader: de zee en het alomtegenwoordige water uit haar jeugd. Crebolder verwijst ook naar het in de prehistorie drooggevalen bekken van Limburg en de omgeving

van Maastricht, haar tweede woonplek. Door die uitdroging ontstonden zowel verschillende soorten dieren als een flink aantal gedichten. Het wegtrekken van het water is als het ware de bron voor nieuwe poëzie. Gaandeweg maken het water uit de oertijd en het vrouwelijke vruchtwater een intieme, poëtische en erg intrigerende verbinding, vol metaforiek over slib, eb en vloed, zand, steen en schelpen. Ook in *Zwerftaal* (1995) is dit nadrukkelijk aan de orde. In die bundel grijpt Crebolder ook weer terug naar de epische, rituele en Afrikaanse traditie die ze in haar eerste werk heeft geëxploreerd.

Nadien taande de belangstelling van het ruimere publiek en van de literaire kritiek. Crebolders werk viel tussen de plooiën van de grote vlakken in de moderne poëzie. Het leek erop dat men haar nu wel gelezen had en dat jonger literair geweld meer ruimte moest krijgen. Ze publiceerde nog wel gedichten in aanzienlijke tijdschriften als *Het Liegend Konijn*, *Hollands Maandblad*, *Maatstaf*, *De Gids* of *Tirade*, schreef een aantal essays en werkte mee aan projecten en themabundels, maar de grote uitgeverhuizen leken toch even andere kaarten te trekken. Sinds 2010, met de publicatie van *Vergeten*, is Crebolder echter helemaal terug waar ze huishoort: op de eerste rij van de Nederlandstalige poëzie.

In *Vergeten* schrijft de dichteres nog even iets breedvoeriger, zoals vroeger. Alsof het wat minder beknopte vers de vergetelheid te vlug af moet zijn, alsof Crebolder uitschrijft wat anders vergeten zou worden. Haar recente schriftuur vertoont een hoogst persoonlijke logica, met woorden en zinnen die de dragende toon hebben van de in haar vroegere werk gebruikelijke incantatie. Daarbij balanceert ze als vanouds op de raakvlakken van historische periodes, met name de prehistorie: “De haaiëntand is teruggevonden / op de eblijjn na massa’s jaren.” Vooral de terugkeer naar het heden, een soort vastleggen op beeld in hetzelfde gedicht, is erg knap. De haaiëntand lijkt wel “een klein kromzwaard”:

Zijn vinder was een kind dat hem niet zocht, en ook weer kwijt mocht raken.
Van hand tot hand ging hij. En wij stonden voorgoed zo tijdelijk bijeen.

De inwisselbaarheid van heden en verleden, van eeuwigheid en tijdelijkheid, van vinden en verliezen ligt in dit gedicht heerlijk voor de hand. De vele jaren lijken als het ware bijeen te stromen, in elkaar te verglijden met het verschijnen van het kind. De haaiëntand ging van hand tot hand, waarbij de dichteres in het midden laat uit welke periodes en locaties die handen afkomstig zijn.

“Niet het begrip ontglipt, maar de benaming”, zo opent Crebolder het vierde gedicht van *Vergeten*. “IJverig ritselen we door synoniemen” en: “We haperen, maar we / vinden nog”. En “Wat we verloren raakten is / geen naam, het zijn bijeengedreven veren”. De dichteres sprokkelt beelden uit objecten, tekens, symbolen en intuïtieve momenten, en bezegelt ze tot haar geschiedenis. Het verleden brengt haar opnieuw in een beziëld landschap vol resonanties: het landschap van haar jeugd, dat de aanzet vormt tot herinnerde verhalen en een vleugje weemoed:

Ons vruchtbaarst verleden lag
in geschriften en bij rivieren, op
keien of stenen aan Schelde of Waal.
De stroming sleepte ons mee.
Wij moesten de verhalen vinden.
Schorrevaar is achtergebleven. Ze
speelt met uitgeklapte vleugels voor
boek. Ze ontvangt de meeuw en
gooit haar trots mijlenver op en wijst,
kijk daar: vriendin van Schorrevaar.

Wie of wat “Schorrevaar” precies is, laat Crebolder in het midden. “Schollebaar” was een anagram van aalscholver geweest, maar “Schorrevaar” lijkt hier veeleer een bijnaam of een neologisme, een combinatie van een schor(re) en een oieevaar. Een schor is een door slibvorming opgehoogde plek langs de kust die in relatief korte tijd een stukje onvruchtbaar vasteland is geworden.

In een van de sterkste gedichten uit de bundel probeert de dichteres het vergeten te ontstijgen door het vorm te geven en door haar doel verbaal te omsingelen, het in te sluiten om het te kunnen benoemen. Uiteindelijk verliest ze haar greep en blijft ze “blanco” achter. Een landschappelijke laag correleert meesterlijk met een lichamelijke en actuele laag, en resulteert ten slotte in een

vertederende onmacht. Ze weet dat het woord dat ze is vergeten (wellicht henna) uit twee lettergrepen bestaat. Dat geeft ze ook duidelijk aan door op de zwarte linkerbladzijde naast het gedicht tussen haakjes evenveel punten te plaatsen als er lettergrepen zijn in het woord dat ze zoekt:

Met wat ik gisteren vergat
zijn de buitenmuren van een kerk
bestreken. Het rode poeder wordt
gewonnen uit de wortelkern
van een stekelig gewas. Zo
schieft je mij te binnen: ik wijk,
denk aan slijkovalen, aan gespierde
billen. Desnoods aan websites waaruit
een teken op gaat doemen. Blanco zit
ik daar, vergeet nog iets te willen.

In Crebolders jongste bundel *Vallen* zijn “valwoorden” aan de orde. Daarmee tracht de dichteres het wezenlijke van het leven te grijpen, in de wetenschap dat dit haar – en de lezer – opnieuw zal ontglippen. Het multifunctionele van het bestaan, de vele geaardheden van het zichtbare en onzichtbare landschap: alles wordt vanuit een “vallend” of buiteland perspectief bekeken. Dat levert vaak tintelende poëzie op, taalspel van het betere soort:

Een vallende ster moet eerst hoog
gestegen zijn. In flits en fonkel

splijt onze bolster tot
een willig en stom smeken.

Goden en godinnen vielen.
Bij zo'n ster die loslaat

beginnen wij al te geloven
in een teken van boven.

Een ster valt van ver. Zou zij hier
bij ons zacht neer willen komen?

Deze typografie houdt ze de hele bundel aan. Voorts “valt de dichteres in” om “de ingestorte collega” te vervangen, of er wordt “op de valreep” over iets bericht. Of: “er zijn weer gevallen van breuken /

gemeld uit de naaste omgeving”. Crebolder gebruikt “valwoorden” zowel in de vorm van substantieven en adjectieven als van werkwoorden. Tussen de vrij gelijkmatige en titelloze gedichten springt wat dat betreft dit gedicht in het oog:

Het rapen van valappels.
Het volgen van overvliegende

ganzen. De vallende
van de dijk vol klapproos.

Dit is het valluik.
En de chute komt nu.

Het aansnoeren van kogels.
Het wild over de schouder.

Het vellen van bomen.
De ongenadige valtijd.

Haar bijzondere taalspel, dat ze ook visueel vertaalt (repetitieve, dalende, vallende “val”-reeksen op elke donkere linkerbladzijde van deze bundel), incorporeert erg veel suggestie en wordt zelden concreet. Dat is een overwogen keuze die spoort met de grote variatie aan onderwerpen die steeds weer nieuwe betekenissen genereert. Crebolder laat de poëzie voluit aan het werk, laat haar meanderen en associëren, maar als schrijfster behoudt ze voor zichzelf een aantal paswoorden, gekoppeld aan specifieke connotaties en herinneringen: de rietpluimen van omliggende landerijen, een valgordijn, een knuffelvos en zoveel meer.

Crebolder houdt ervan om bepaalde geheimen net niet te ontvouwen. Af en toe slechts mikt ze op herkenbaarheid, als de gelegenheid zich aandient, bijvoorbeeld in het gedicht voor de componist, pianist en romancier Carl Smulders. Over hem leest men “hoe zijn vingers vallen / na het doorsnijden van de pezen”. Hoe dan ook, de dichteres springt erg omzichtig om met betekenis en opteert veeleer voor subtiele sfeerimpressies en etherische observaties. Zo ontspint zich twee keer een reeks knappe, ontroerende en intrigerende gedichten die, weldoordacht, evenwichtig en overwogen, zowat alle facetten van het dichterlijke en dagelijkse doen en laten behandelen. Crebolder kiest, ondanks haar subtiele

taalspel, niet voor een ivoren toren, maar blijft relatief dicht bij haar lezers. Het vergeten en het vallen in al hun gedaanten vormen haar leef- en leessleutels waarin een erg rijke en gevarieerde poëtische werkelijkheid ligt vervat. Een vallende werkelijkheid, naar beneden toe, ontglippend misschien. Maar deze knappe bundels garanderen dat na vallen toch weer opstaan komt.

STEFAN VAN DEN BOSSCHE

EMMA CREBOLDER, *Vallen*, Nieuw Amsterdam, Amsterdam, 2012, 62 p; EMMA CREBOLDER, *Vergeten*, Nieuw Amsterdam, Amsterdam, 2010, 56 p.
